

Dierenwelzijn in de veehouderij

**Analyse en
agenda**

Inhoud

Jenny Kossen
Majelle Verbraak

Vormgeving

Leonie Lous

In opdracht van

Wat staat waar in dit boek?

Introductie

- 3 Voorwoord: Welzijn van vee verbeteren
- 4 Inleiding: Helder denken over dierenwelzijn in de veehouderij

Analyse dierenwelzijn

- 6 Dierenwelzijnsproblemen in de veehouderij
- 11 De spelers en hun invloed op het welzijn van vee
- 13 Wet- & regelgeving en handhaving in de veehouderij

Agenda

- 16 Agenda van de Barth-Misset Stichting

Tot besluit

- 18 Nawoord
- 19 Lijst van deelnemers

Voorwoord: Welzijn van vee verbeteren

In 1975 verscheen het boek *Animal Liberation* van de Australische filosoof Peter Singer. Het is een belangrijk pleidooi om je gevoelig te tonen voor het lijden van dieren. Singer protesteert tegen de tirannie van mensen over dieren. Deze tirannie veroorzaakt een lijden dat volgens hem vergelijkbaar is met het resultaat van de eeuwenlange onderdrukking van mensen met een donkere huidskleur. Variërend op het begrip racisme, muntte Singer de term *speciësisme*, wat slaat op het discrimineren van (dier)soorten. Met zijn pleidooi wilde hij bijdragen aan een betere behandeling van dieren. Ruim veertig jaar later is dierenwelzijn onderwerp van een stevig maatschappelijk debat.

Terugkijkend is het verbazingwekkend dat ons denken over het lijden van dieren pas na eeuwen in beweging gekomen is. Denken over dieren kenmerkt zich door een tweedeling. Katten en honden krijgen enerzijds een koninklijke behandeling terwijl we wat koeien, varkens en kippen ondergaan liever buiten zicht houden. Als we via een verborgen camera te zien krijgen wat in sommige slachthuizen gebeurt, zijn we enorm geschokt. Eenzelfde soort kronkel in ons denken verdringt het besef dat er een verband is tussen de lage prijs van vlees en de slechte behandeling van slachtvee.

In de geest van haar oprichters, de hoogleraar Logica Else Barth (1928-2015) en de hoogleraar Economie Henk Misset (1922-2015), wil de Barth-Misset Stichting het denken over dierenwelzijn verhelderen; speciaal over het welzijn van slachtvee. Daarnaast wil de Stichting

initiatieven ondersteunen die de omstandigheden verbeteren van dieren in de intensieve veehouderij. Vanaf het verschijnen was *Animal Liberation* aanbevolen literatuur bij de colleges van Else Barth. In haar strijd tegen denkstructuren die voelende wezens onderdrukken beschouwde zij *Animal Liberation* als een soortgelijke mijlpaal als *The subjection of women* (gepubliceerd in 1869) van John Stuart Mill. Haar partner Henk Misset onderzocht economische structuren die tot achterstelling van vrouwen leiden.

De Stichting heeft met verschillende stakeholders en onder leiding van De Argumentenfabriek de grootste uitdagingen wat betreft dierenwelzijn op een rij gezet. Het resultaat daarvan is deze Agenda.

De Agenda geeft het werk van de Stichting voor de komende vijf jaar richting. De Stichting zal naast onderzoek naar (economische) denkstructuren die dierenwelzijn bevorderen ook initiatieven ondersteunen die het welzijn van vee vergroten en vee van dit denken laat profiteren.

De Barth-Misset Stichting hoopt dat deze Agenda ook breder mensen en organisaties kan verenigen om welzijn van vee te vergroten.

Jacob Bouwman

Voorzitter Barth-Misset Stichting

Inleiding: Helder denken over dierenwelzijn in de veehouderij

Velen van ons eten dagelijks dierlijke producten zoals vlees, yoghurt, melk, eieren of kaas. We denken meestal niet over het leven dat de dieren in de veehouderij hebben gehad. Zoals het leven van de koeien aan wie we onze zuivelproducten te danken hebben. Of het leven van de kippen of varkens die we eten. Vee ervaart tijdens het leven vaak ongerief, zoals door krappe huisvesting, welzijnsschendingen bij transport en inadequate bedwelming voorafgaand aan de slacht.

De Barth-Misset Stichting heeft als doel de levensomstandigheden en transport van dieren in de veehouderij te verbeteren. De Stichting is opgericht uit de nalatenschap van het echtpaar Barth-Misset dat in 2015 overleed. Om als Stichting resultaatgericht en vooral ook doordacht – Else Barth, één van de erflaters, was immers een gerenommeerd filosoof en logicus – van start te gaan, heeft het bestuur van de Stichting De Argumentenfabriek gevraagd hen te helpen nadenken over de doelen en agenda van de Stichting. Het denkwerk over de toekomst en ambities van de Stichting hebben we vanuit De Argumentenfabriek met genoegen begeleid.

Voordat we samen met de bestuursleden en experts gingen nadenken over de mogelijke doelen van de Stichting, maakten we eerst een grondige analyse van het speelveld in de veehouderij: Wat zijn de belangrijkste dierenwelzijnsproblemen in de veehouderij? Wat zijn de belangrijkste spelers die invloed hebben op dierenwelzijn?

En, tot slot, wat zijn de belangrijkste wetten en regels over dierenwelzijn? Vervolgens, in een tweede denkstap, hebben we gezamenlijk de doelen voor de Stichting in kaart gebracht. Gegeven de dierenwelzijnsproblemen in de veehouderij en het overzicht van het speelveld, welke doelen wil de Stichting dan bereiken?

Het resultaat van dit denkwerk ligt voor u: een boekje met een analyse van het speelveld en de agenda voor de Stichting. De kaarten uit dit boekje hebben we gemaakt op basis van literatuuronderzoek, gesprekken met het bestuur van de Barth-Misset Stichting en een viertal denksessies. Deelnemers aan deze sessies waren de bestuursleden zelf en andere experts – van ethicus tot transporteur, van dierenarts tot medewerker bij een dierenwelzijnsorganisatie, en van manager bij een vleesverwerker tot bankier. We zijn allen dankbaar voor hun bijdrage.

We hopen dat de kaarten verhelderend zijn voor een breed publiek. En in het bijzonder natuurlijk dat de agenda van de Barth-Misset Stichting velen inspireert en aanspoort om aan de slag te gaan met het verbeteren van het welzijn van ons vee.

**Jenny Kossen en
Majelle Verbraak
De Argumentenfabriek**

Analyse dierenwelzijn

- 6 Dierenwelzijnsproblemen in de veehouderij
- 11 De spelers en hun invloed op het welzijn van vee
- 13 Wet- & regelgeving en handhaving in de veehouderij
- 15 Agenda van de Barth-Misset Stichting

Dierenwelzijnsproblemen in de veehouderij

Wat zijn de belangrijkste problemen van dieren in de veehouderij? Om hoeveel dieren gaat het eigenlijk in de Nederlandse veehouderij? En hoe groot is de veesector? Deze vragen beantwoorden we in **afbeelding 1 en 2**.

Nederland heeft een grote veesector als het gaat om de aantallen dieren, **zie afbeelding 1**. Bij de aantallen dieren gaat het niet om het totaal aantal dieren op één moment, maar houden we rekening met het feit dat sommige dieren in meerdere ‘rondes’ worden gehouden (periode van geboorte tot slacht). De getallen tonen dus de aantallen dieren in de veehouderij op jaarbasis.

De veehouderijsector (11 miljard euro in 2014) is na akkerbouw (23 miljard euro) de grootste deelsector binnen het agrocomplex. Het agrocomplex omvat ook toeleverende branches (zoals veevoer en kunstmest) en de voedingsmiddelenindustrie waarin dierlijke producten worden verwerkt. Het agrocomplex bedroeg in 2014 acht procent (48 miljard euro) van de nationaal toegevoegde waarde (584 miljard euro, bron: Agrimatie, Wageningen Universiteit).

Er is een grote vraag naar dierlijke producten. Mensen eten dagelijks vlees, eieren en zuivel. Consumenten nemen dierenwelzijnsaspecten vaak niet mee bij het boodschappen doen. Dit kan zijn door een informatiegebrek (de kennis over wat ‘diervriendelijke(r)’ producten zijn, ontbreekt) ofwel omdat mensen een goedkope product willen. Naast de grote vraag naar (goedkope) dierlijke

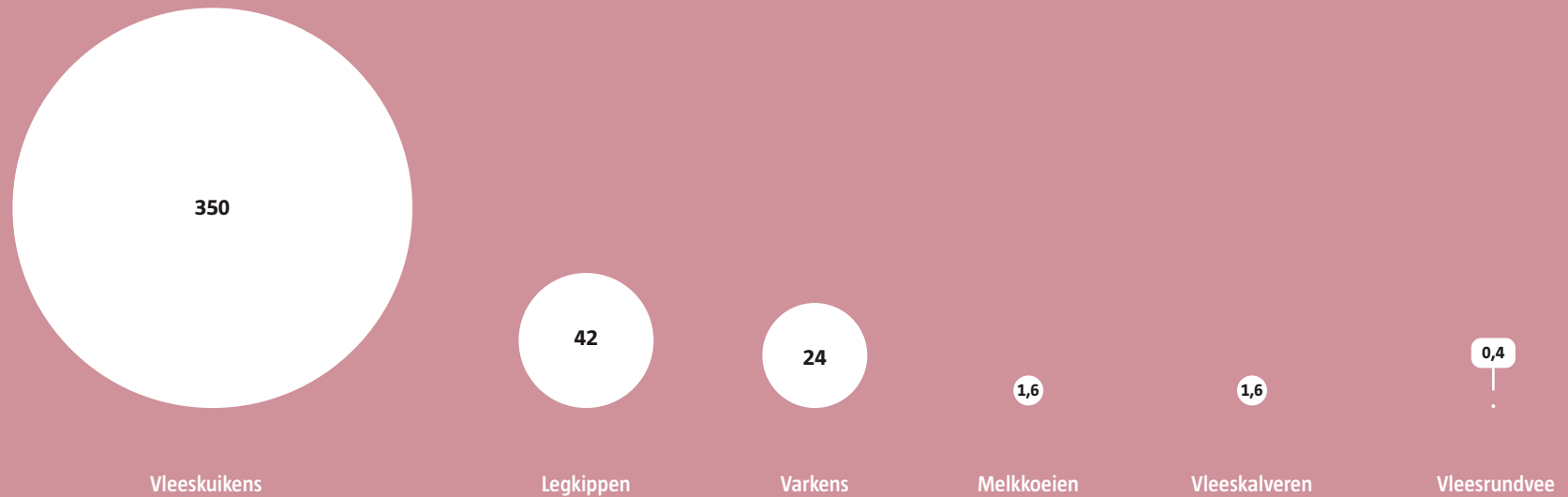
producten, is er sterke concurrentie in de vee- en voedselindustrie. Hierdoor zijn de productiewijzen in de vee- en voedselsector gericht op kostenbeheersing, wat vaak ten koste gaat van dierenwelzijn.

Maar wat zijn eigenlijk de dierenwelzijnsproblemen bij vee? Voor we deze vraag gaan beantwoorden, bakenen we eerst af over welke dieren we het hebben. In dit boekje beperken we ons tot de grootste diergroepen uit de Nederlandse veehouderij: kippen (vleeskuikens en leghennen), varkens, melkkoeien, vleeskalveren en -runderen. Ook richten we ons primair op de dierenwelzijnsproblemen in de Nederlandse veehouderij. Vanwege de sterke verbondenheid met de Europese markt, nemen we dierenwelzijnsaspecten die te maken hebben met Europees transport van dieren ook mee.

Een tweede vraag die rijst, is wat we verstaan onder ‘dierenwelzijn’. In dit boekje gaat dierenwelzijn in eerste instantie over de kwaliteit van leven, zoals het dier die vermoedelijk zelf ervaart. Door de ontwikkelingen in de wetenschap weten we steeds meer hierover. Daarnaast vatten we in dit boekje ook morele aspecten onder ‘dierenwelzijn’, zoals vragen over integriteit en eigenheid van dieren.

In vrijwel elke levensfase van dieren doen zich welzijnsproblemen voor. Bijvoorbeeld tijdens het opgroeien van vee door krappe huisvesting, eenzijdige voeding of pijnlijke lichamelijke ingrepen. Ook bij het transport ervaren dieren ongerief, door krap en oncomfortabel vervoer, te lange reistijden en hardhandig laden en lossen van dieren.

Hoeveel dieren worden gehouden in de Nederlandse veehouderij?

Aantal dieren x miljoen.

Berekening: Dierenbescherming op basis van de Landbouwtelling (2016), met cijfers over 2015. Het aantal varkens is inclusief fokzeugen; het aantal melkkoeien is inclusief jongvee.

En tot slot leidt het slachtproces tot allerlei dierenwelzijnsproblemen, zoals lijden als gevolg van slechte bedwelmingsmethoden. Sommige vormen van ongerief worden al vóór de geboorte van een dier veroorzaakt, namelijk bij het fokken. Zo wordt een dikbilrund gefokt voor haar dikke billen. Dit maakt natuurlijke bevallingen bij deze koeien onmogelijk. De keizersnedes die ze hierom moeten ondergaan, leiden veelvuldig tot verklevingen en ontstekingen.

Op de Dierenwelzijnskaart (**afbeelding 2**) hebben we de belangrijkste dierenwelzijnsproblemen in de veehouderij in kaart gebracht. We hebben dierenwelzijnsproblemen geordend naar de oorzaken van ongerief bij vee: huisvesting, voeding, ingrepen, exploitatie, transport, slacht en fokken. De kaart is niet uitputtend, maar biedt wel een gedegen overzicht. De kaart dient als uitgangspunt voor de doelen van de Barth-Misset Stichting.

Welzijnsproblemen in de veehouderij - Deel A

Wat zijn de oorzaken van de belangrijkste welzijnsproblemen van dieren in de veehouderij?

Huisvesting

Stallen beperken de beweging van dieren en een slecht stalklimaat verhoogt de kans op infecties

- Harde, natte en gladde vloeren leiden tot klauw- en gewrichtsproblemen en bij runderen en varkens.
- Vervuild en nat strooisel kan leiden tot ontstekingen aan de poten en borst bij vleeskuikens.
- De infectiedruk is hoog als veel dieren dicht opeen zitten en de stal slechte hygiëne en luchtkwaliteit heeft.
- Beperkingen, zoals niet buiten wroeten en scharrelen, leidt tot verveling, stress, afwijkend gedrag en klachten.
- De opgelegde groepsgrootte en -samenstelling leidt tot gefrustreerd gedrag, stress en klachten.
- Vee lijdt onder gefrustreerd gedrag van andere dieren, zoals verenpikken bij kippen en staartbijten bij varkens.
- Stallen zijn brandgevaarlijk; jaarlijks komen (honderd)duizenden dieren om door brand.

Ingrepen

Om dieren aan te passen aan de houderij-omstandigheden, ondergaan ze pijnlijke ingrepen

- Onthoornen om te voorkomen dat runderen elkaar verwonden wegens de onderlinge rangorde, is pijnlijk.
- Varkens ondergaan pijnlijke ingrepen zoals castreren, staartcouperen en het vijlen van de tanden.
- Ingrepen aan snavels bij legkippen en fokpluimvee zijn pijnlijk.
- Hanen ondergaan pijnlijke amputaties, zoals van hun kam of aan de poten zodat ze minder ruw paren.

Voeding

Dieren in de stal hebben een eenzijdig dieet wat gezondheidsklachten oplevert

- Te weinig ruwvoer leidt bij vleeskalveren tot slechte pensontwikkeling en klachten zoals maagzweren.
- Het ijzerarme dieet van blankvleeskalveren leidt tot bloedarmoede en gezondheidsproblemen.
- Het dieet van varkens kan bij hen tot maagafwijkingen leiden, waaronder maagzweren.
- Vleeskuikenunderdieren groeien snel, maar krijgen voor hun vruchtbaarheid beperkt voedsel en lijden honger.

Exploitatie

In de veehouderij worden dieren vooral behandeld als productiemiddel

- De druk om te baren of melk te geven kan bij melkkoeien klachten geven zoals bij voortplanting of infecties.
- Snelle scheiding van moederkoe en jong is nadelig voor het aanleren van natuurlijk gedrag en de weerstand.
- Vee leeft vaak kort: vleeskuikens 42 dagen, varkens 6 en vleeskalveren 8-12 maanden, melkkoeien 6 jaar.
- Mannetjes worden vaak snel gedood omdat ze niet bruikbaar zijn, zoals haantjes of stiertjes.

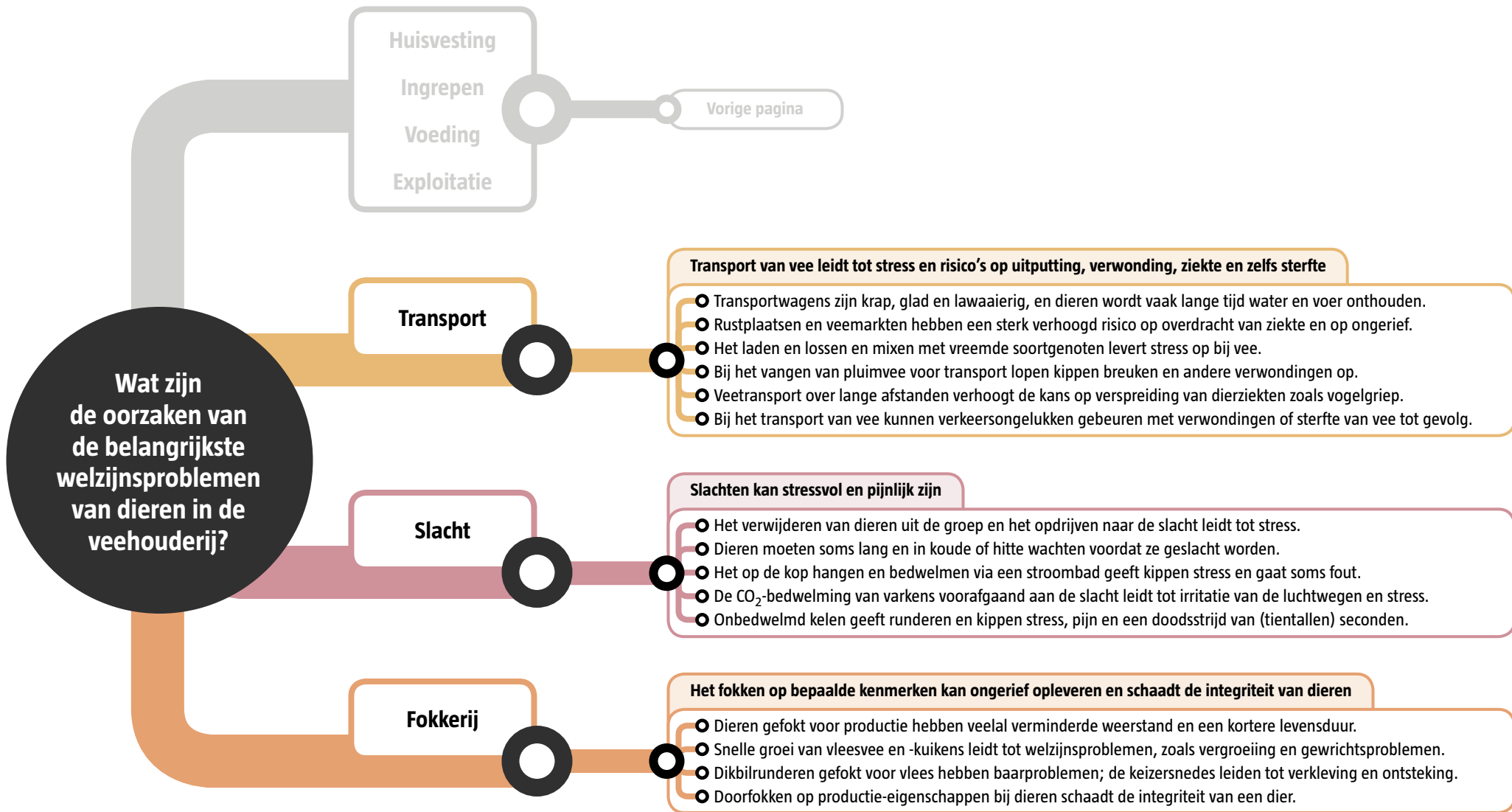
Transport

Slacht

Fokkerij

Volgende pagina

Welzijnsproblemen in de veehouderij - Deel B

De spelers en hun invloed op het welzijn van vee

Wat zijn de belangrijkste spelers als het gaat om dierenwelzijn in de veehouderij? Wie zijn degenen die invloed (kunnen) hebben op het welzijn van dieren? Allereerst natuurlijk de mensen die dagelijks contact hebben met het vee en de dieren verzorgen: de veehouders en hun medewerkers in de stal. Maar ook de veevoer-adviseurs, omdat zij regelmatig op het bedrijf komen en veehouders informeren over allerlei veehouderijthema's. Of dierenartsen die door de medische behandeling van dieren hun welzijn beïnvloeden. Een andere belangrijke speler is de transporteur, die de dieren moet vangen en in- en uitladen uit de vrachtwagen. Zowel de werkwijze bij het vangen en laden, als het vervoer, dragen bij aan het (on)gerief van het vee.

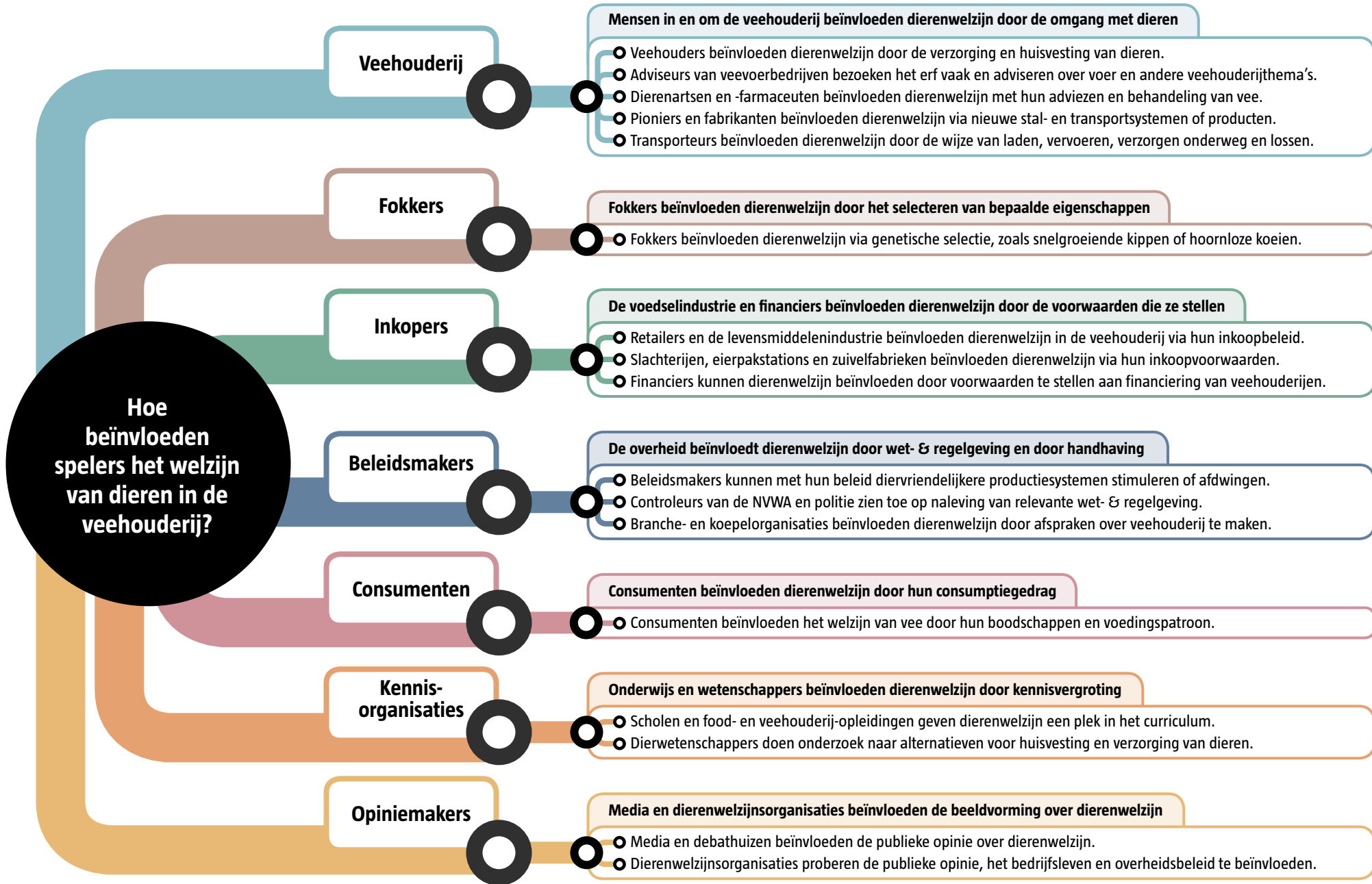
Naast de spelers die dierenwelzijn beïnvloeden doordat zij direct met vee in aanraking komen, zijn er ook partijen met indirecte invloed op dierenwelzijn. Zo beïnvloeden fokkers dierenwelzijn door te fokken op bepaalde eigenschappen die het welzijn verminderen of juist doen toenemen. Denk bijvoorbeeld aan fokken op veel borstfilet bij vleeskui-kens, waardoor het dier in onbalans raakt en moeilijk kan lopen.

Verder kunnen spelers dierenwelzijn beïnvloeden door dierlijke producten bewuster af te nemen. De retail-, levensmiddelen- en verwerkingsindustrie kunnen diervriendelijker inkopen. Banken kunnen op hun beurt dierenwelzijnsverbeteringen als voorwaarde stellen bij het financieren van een veehouderijbedrijf. Ook consumenten kunnen dierenwelzijn beïnvloeden met wat ze kopen en

door de hoeveelheid dierlijke producten die ze eten en gebruiken. Verder kunnen beleidsmakers en handhavers dierenwelzijn bevorderen door regels voor het houden, transporteren en slachten van vee te maken en op de naleving daarvan toe te zien. Kennisinstituten en opiniemakers, tot slot, kunnen kennis over dierenwelzijn in de praktijk vergroten en de beeldvorming bij burgers over dierenwelzijnsthema's beïnvloeden.

Afbeelding 3 vat de belangrijkste spelers samen die dierenwelzijn in de veehouderij (kunnen) beïnvloeden.

Spelers en hun invloed op welzijn van vee

Wet- & regelgeving en handhaving in de veehouderij

Dierenwelzijn is een specifiek aandachtspunt in Europese wetgeving. Volgens het Verdrag van de werking van de Europese Unie (EU), artikel 13, moeten beleidsmakers rekening houden met dierenwelzijn bij het maken van beleid. Er zijn diverse Europese richtlijnen over landbouwhuisdieren en het houden van specifieke soorten. Ook zijn er Europese verordeningen, zoals over het transport en het doden van dieren. Nederland dient zich aan deze Europese regelgeving te houden: Nederland moet richtlijnen in de Nederlandse wet implementeren en de verordeningen zijn direct geldig in Nederland. Daarnaast staat in de Nederlandse Wet dieren dat we de intrinsieke waarde van een dier dienen te erkennen. Dit wil zeggen dat het dier van zichzelf een eigen waarde heeft los van enig menselijk belang en dat dit belang meegewogen moeten worden, bijvoorbeeld als we dieren in de veehouderij houden.

De partij die toezicht houdt op de dierenwelzijnswet- en regelgeving, is de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). De NVWA heeft onder meer als taak veehouders, slachters en transporteurs te controleren. Gezien de grootte van de veesector en de beperkte capaciteit van NVWA, is het aantal controles per bedrijf laag, circa één keer in de acht jaar. Daarnaast geven betrokkenen in de sector aan dat er soms onduidelijkheid is bij veehouders en inspecteurs over wat de beleidsnormen zijn en of de veehouder nu voldoet aan de normen of niet.

Veehouders kunnen ook méér voor dierenwelzijn doen dan de wettelijk verplichte minimumeisen. Om deze aanvullende inspanningen ook voor de buitenwereld zichtbaar te maken en de kwaliteit hiervan te waarborgen, kan een bedrijf zich laten certificeren door een privaat of overheidskeuringsinstituut, zoals met het Beter leven keurmerk van de Dierenbescherming of het Europees biologisch keurmerk.

Afbeelding 4 biedt een beknopt overzicht van de belangrijkste wet- & regelgeving en handhaving daarvan.

Wet- & regelgeving en handhaving in de veehouderij

Hoe beïnvloeden wet- & regelgeving en handhaving het welzijn van dieren in de veehouderij?

Wet- & regelgeving

Er is vanuit de Europese Unie (EU) en Nederland wet- & regelgeving voor dierenwelzijn

- Volgens het Werkingsverdrag van de EU moeten beleidsmakers dierenwelzijn meewegen bij het maken van beleid.
- De EU heeft regels voor de bescherming van vee, voor specifieke soorten, en voor transport en slacht.
- In de Nederlandse Wet dieren staan de EU-regels en, op onderdelen, strengere welzijnseisen.
- In de Wet dieren staat dat we de intrinsieke waarde van een dier erkennen; dit is startpunt voor beleid.
- De Wet dieren beschrijft regels voor huisvesting, verzorging (inclusief ingrepen), transport, fokkerij en slacht.
- In de praktijk zijn dierenwelzijn, volksgezondheid en milieu vaak concurrerende thema's binnen beleid.

Handhaving

De overheid handhaaft dierenwelzijnsbeleid en daarnaast zijn er private kwaliteitssystemen

- De frequentie van overheidscontroles (door NVWA en politie) bij veehouderij, veetransport en slachthuizen is laag.
- Beleidsnormen zijn soms onduidelijk: veehouder en inspecteur weten dan niet wanneer ze het goed doen.
- Kwaliteitssystemen (zoals het Beter leven-keurmerk) certificeren productie(ketens) om welzijn te garanderen.

Agenda

Agenda van de Barth-Misset Stichting

In de vorige hoofdstukken hebben we een beeld geschetst van de veehouderij: van de belangrijkste dierenwelzijnsproblemen in de sector, de belangrijkste (type) spelers en de wet- & regelgeving op hoofdlijnen. Samen vormen deze hoofdstukken een analyse van de uitgangssituatie voor de Barth-Misset Stichting. Wat zijn, gegeven dit speelveld, de doelen van de Barth-Misset Stichting? Op welke inhoudelijke thema's wil de Stichting zich richten? En welke doelen hebben prioriteit op de korte termijn? Deze vragen beantwoordt de Stichting in de Agenda (afbeelding 5).

Het overkoepelende doel van de Stichting, ook wel 'de missie' genoemd, luidt: het denken over dieren stimuleren en het verbeteren van dierenwelzijn tijdens houderij, transport en slacht.

De Stichting heeft twee manieren waarop zij haar missie wil verwezenlijken: enerzijds door projecten te financieren die direct of indirect het welzijn van vee verbeteren, anderzijds door zelf bijeenkomsten te organiseren die aanzetten tot nadenken over dierenwelzijn.

Op basis van de analyse van de belangrijkste welzijnsproblemen en het speelveld rond dierenwelzijn, heeft de Stichting nagedacht over de vraag wat algemene doelen zijn die de Stichting nastreeft en wat hierbinnen prioriteiten zijn voor de komende vijf jaar.

Eén van de algemene doelen op de Agenda (afbeelding 5) is een rechtstreekse verbetering van dierenwelzijn, dat wil zeggen: een verbetering van de leefomstandigheden van dieren in de stal en tijdens transport. Zo algemeen geformuleerd zou dat elke denkbare interventie kunnen zijn

die leidt tot de vermindering van één of meer van de problemen op de Dierenwelzijnskaart (afbeelding 2). Om de prioriteiten van de Stichting binnen het domein 'dierenwelzijnsverbetering' aan te geven, hebben we concretere aandachtspunten genoemd, zoals het transport of de lichamelijke ingrepen (zie het kopje "Dierenwelzijn" op de Agenda).

Er zijn ook doelen die dierenwelzijn op een meer indirecte manier beïnvloeden. De Stichting wil bijvoorbeeld bijdragen aan innovaties in de veesector die dierenwelzijn vergroten. Daarnaast wil de Stichting eraan bijdragen dat dierenwelzijn een nadrukkelijker aandachtspunt wordt in beleid, de publieke opinie, kennis en bij het bepalen van prijzen van dierlijke producten.

Op de Agenda zijn zowel de algemene als de concretere doelen geformuleerd als "-ER-doel". Dat wil zeggen, de doelen beschrijven wat er ten opzichte van de huidige situatie betER, mindER, meER, etc. moet. Bijvoorbeeld "Dierenwelzijn wordt prominenter in wetten, regels en handhaving". De doelen geven duidelijk aan wat de door de Stichting gewenste richting is waarin 1. de omgang met dieren, 2. innovatie, 3. beleid, 4. publieke opinie, 5. kennis en 6. de prijs van producten moeten veranderen.

De Agenda bevat inhoudelijke doelen, die zowel sturend zijn voor de toekenning van subsidieaanvragen, als voor de organisatie van de bijeenkomsten door de Stichting. Procesmatige doelen (zoals de inrichting van een aanvraag- en beoordelingssysteem) zijn buiten beschouwing gelaten.

Agenda Barth-Misset Stichting

Missie: De Stichting stimuleert het denken over dieren en het verbeteren van dierenwelzijn tijdens houderij, transport en slacht.

Wat zijn de missie en algemene doelen van de Barth-Misset Stichting en wat zijn prioriteiten hierbinnen?

Dierenwelzijn

Dierenwelzijn in de veehouderij is verbeterd

- Transport wordt verminderd, verfijnd (meer comfort of betere rustplaatsen) en zo mogelijk vermeden.
- Het vangen, laden en lossen van dieren gebeurt met grotere zorgvuldigheid voor de dieren.
- Meer dieren worden dicht bij of op de boerderij geslacht zodat het transport van dieren per saldo afneemt.
- Er zijn minder lichamelijke ingrepen bij dieren.
- Mannetjes worden een integraal onderdeel van de keten, en niet gezien als nutteloos of alleen als bijvangst.

Innovatie

De innovatiekracht van de sector, waarbij dierenwelzijn verbetert, neemt toe

- Er zijn meer pioniersprojecten die dierenwelzijn verbeteren en die breed uitgerold kunnen worden.
- Meer partijen delen contacten, kennis en budget om samen innovaties voor dierenwelzijn te realiseren.

Beleid

Dierenwelzijn wordt prominenter in wetten, regels en handhaving

- Handhaving van wet- & regelgeving rond transport is verbeterd.
- Onafhankelijke partijen monitoren en controleren meer veehouderijen, slachthuizen of transport.
- Tegenstrijdigheden in wet- & regelgeving en handhaving zijn beter in kaart gebracht.
- Dierenwelzijnsdoelstellingen zijn gelijkwaardiger aan economische doelstellingen in het beleid.
- Brede lagen van de bevolking worden meer betrokken bij beleid over dierenwelzijn, zoals via een G1000.

Publieke opinie

Het brede publiek weet meer over welzijnsproblemen van vee en is er minder onverschillig over

- Het brede publiek weet door gezamenlijke media-aandacht meer van leed bij vee en oplossingen daarvoor.
- Het brede publiek heeft meer oog voor de behoeften van individuele en van specifieke groepen dieren.
- In het basis- en voortgezet onderwijs is meer aandacht voor dierenwelzijn.
- Misstanden in de handhaving worden vaker en sneller bekend bij het brede publiek.
- Retailers verleiden consumenten vaker diervriendelijkere producten te kopen.

Kennis

Kennis van professionals over dierenwelzijn in de praktijk is vergroot

- (Student-)onderzoekers doen meer praktijkonderzoek naar dierenwelzijn, zoals het belang van weidegang.
- Het inzicht verbetert in wat er aan positief welzijn voor vee beschikbaar en mogelijk is.
- Het kennisniveau van veehouders over diersignalen (zowel positief als negatief) neemt toe.
- De (lokale) overheid is beter geïnformeerd over de impact van (potentieel) beleid op dieren.

Prijs

Dierlijke producten hebben een prijs waarin milieu- en dierenwelzijnsaspecten meer zijn meegenomen

- De eerlijke prijs voor dierlijke producten is beter in beeld bij consumenten.
- Dierenleed in de veehouderij wordt meer in de prijs van dierlijke producten verwerkt.

Nawoord

Dit boekje is gemaakt door De Argumentenfabriek op basis van gesprekken met het bestuur van de Barth-Misset Stichting en denksessies met deskundigen. Wij danken hen hartelijk voor hun tijd en denkwerk. Deelnemers aan de denksessies hebben op persoonlijke titel meegedacht. De inhoud van dit kaartenboek vertegenwoordigt hiermee niet noodzakelijkerwijs de zienswijze van de organisaties waar zij werken. Eventuele fouten vallen volledig onder de verantwoordelijkheid van De Argumentenfabriek.

Bestuur Barth-Misset Stichting

Jacob Bouwman
Else de Jonge
Bert van den Berg
Jasmijn Snoijink
Jeroen van Dijke

Wie dachten mee?

Jeroen van den Hurk	Rabobank Nederland
Lesley Moffat	Eyes On Animals
Vera Bavinck	Avivet
Hans Hopster	Wageningen University & Research / Van Hall Larenstein University of Applied Sciences
Han Swinkels	HS Consultancy
Henny van Rij	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Helga van Veen	Stichting Beter leven keurmerk
Tjard de Cock Buning	Vrije Universiteit
Madelaine Looije	Eyes On Animals
Lotte Sluiter	Food Cabinet
Merel Postma	Livar
Twan de Bie	PALI Group
Ruud Zanders	Kipster
Elsbeth Stassen	Wageningen University
Maite van Gerwen	Centre for Sustainable Animal Stewardship

